

RUS TILINI O'QITISHDA OG'ZAKI VA YOZMA NUTQNING TIL
KO'NIKMALARI

Eshbayeva Nargiza Uralovna

*Samarqand Davlat Veterinariya, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Toshkent filiali o'zbek va xorijiy tillar kafedrasida o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada rus tili chet tili fani sifatida o'qitish metodikasini o'zlashtirish oliy o'quv yurtlari talabalarining kelajakdagi kasbiy faoliyatiga tayyorlashning muhim sharti va tarkibiy qismiga aylandi.*

Kalit so'zlar: *metodika, pedagogika, chet tili, og'zaki nutq, yozma nutq, o'qish texnikasi.*

Mamlakatimizda tahsil olayotgan talabalar va o'quvchilar odatda uchta tilni o'rganadilar. Bu tillar maxsus nomlar bilan ataladi. Bular: ona tili, ikkinchi til va chet tili. Ona tili tafakkurni shakllantirishda alohida o'rin tutadigan birinchi tildir. Ikkinchi tilga kelsak, u boshqa millatdagi aka-uka va opa-singillarning tili hisoblanadi. Chet tili - chet davlatning tilidir. Mamlakatimizda G'arbiy Yevropa tillari (rus, ingliz, ispan, nemis, fransuz) va sharq tillari (arab, turk, fors, xitoy, hind) o'qitilmoqda. Ushbu tillar ta'lim muassasalarining o'quv dasturlariga kiritilgan. Ya'ni bu tillar orasida rus tilini o'rganish metodologiyasi turli madaniyatlarga xos bo'lgan baholash tamoyillariga ega bo'lgan va rus tilini chet tili sifatida o'qitish jarayonida pedagogik aloqada bo'lgan kommunikativ ko'p tillilik shaxsni shakllantirishga qaratilgan.

"Metodik" so'zi yunoncha "metodos" dan olingan bo'lib, "bilish yoki tadqiqot yo'li, nazariya, ta'limot" degan ma'noni anglatadi. Endi bu so'z ikki ma'noda qo'llaniladi

1. Har qanday fanni o'qitishda o'qituvchining texnikasi, usullari, ish shakllari majmui, ya'ni o'qituvchining san'ati, mahorati
2. O'quv jarayonining maksimal natijasiga erishish imkoniyatlari va vositalarini o'rganuvchi fan, ya'ni har qanday fanni o'qitish nazariyasi

Kelajakda fan sifatida metodologiya ya'ni rus tilini chet tili sifatida talabalarga o'qitish nazariyasi sifatida bizning e'tiborimiz obyekti bo'ladi. Shuning uchun ham ushbu maqolada har bir ko'nikmalarni shakllantirish uchun qo'llaniladigan metodik yondashuvlar alohida o'rganilgan. Talaffuzni o'rganish - bu rus tilini chet tili sifatida o'qitishning amaliy kursining bir jihati bo'lib, eshitish va talaffuz qobiliyatlarini shakllantirishga qaratilgan. Agar fonetik nutq eshitish rivojlangan bo'lsa va nutqning eshitish-akustik, vosita va fonemik tomonlari o'rtasida aloqalar o'rnatilgan bo'lsa, buning natijasida talaffuz yetarli darajada aniqlikka ega bo'lsa, fonetik mahorat shakllangan deb hisoblanishi mumkin. Tinglash va nutq qobiliyatlariga qo'yiladigan talablar o'qitishning maqsadlari va shartlariga bog'liq, ba'zi hollarda ular maqbul talaffuzni belgilash bilan cheklanadi. Ona tili va ikkinchi til tabiiy muhitda, chet tili esa ko'proq amaliy muhitda o'rganiladi. Rus tilida muloqot, asosan, xonada o'qituvchining rahbarligida amalga oshiriladi. Rus tilini o'rganish va o'qitishning ba'zi jihatlarida tillar o'rtasida sezilarli farqlar mavjud bo'ladi. Bu o'z navbatida, rus tilini o'rgatishda tegishli texnologiyalardan foydalanishni taqozo etadi. Rus tili

o'qituvchisi metodika fanining yutuqlarini puxta o'zlashtirib, o'quvchining til tajribasi me'yorlari haqida aniq tasavvurga ega bo'ladi va uni yanada takomillashtiradi va rus tillarini samarali o'rgatish uning usullarini bilishni talab qiladi. Chet tillarini o'rganish va o'rgatish ko'p jihatdan chet tilini o'qitish metodikasi masalalarini nazariy jihatdan ishlab chiqish va nazariyani amaliyotda ijodiy qo'llashga bog'liq. Metodikaning predmeti – chet tili orqali o'qitish jarayoni va usullari, chet tilini o'qitish fani, o'qituvchi va talaba faoliyatini o'rganishdir. Metodologiyaning asosiy tushunchalari usul, usul prinsipidir. “Metodika” atamasi tor ma'noda ta'limning pedagogik jarayonining o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq bo'lgan tushunchani bildiradi. U darsni rejalashtirish va o'quv materiallarini tayyorlash bilan bog'liq ko'rsatmalarni o'z ichiga olgan boshqariladigan o'quv jarayoni sifatida talqin qilinadi. “Usul” atamasi keng ma'noda o'quv materiallarini tanlash, tabaqalash va taqsimlashni anglatadi. Germaniya Federativ Respublikasida 1960-yillardan boshlab “didaktika” va “metodika” tor ma'noda qo'llanila boshlandi. Xo'sh, didaktik ta'limning mazmuni nimadan iborat? Va o'qitish usullari qanday o'rgatiladi? Muammolar bilan shug'ullanish, chet tillarini o'rganish nafaqat intellektual ta'lim vositasi, balki boshqa madaniyatlarning ta'lim boyliklari va qadriyatlarini bilan tanishish va ularni o'z madaniy hayotida qo'llash orqali shaxsni shakllantirish jarayonidir.

Muloqot ko'nikmalarini quyidagi guruhlariga bo'lish mumkin:

1) Ijtimoiy-psixologik qobiliyatlar. Ular o'quvchilarni muloqotga tayyorlaydi, ijobiy taassurot qoldiradi, har bir o'quvchiga uning shaxsiyatini, maqom darajasini qabul qilishga yordam beradi, shaxslararo munosabatlarning rivojlanishini bashorat qiladi, ishontirish, singdirishning psixologik vositalaridan foydalanadi va aniqlash imkonini beradi.

2) Axloqiy va estetik malakalar. Bu muloqotni insonparvar, demokratik ko'rish, kasb odob-axloq qoidalariga rioya qilish, har bir o'quvchining shaxs sifatidagi qadr-qimmatini tiklash, talabalar jamoasi bilan ijodiy hamkorlikni rivojlantirish va har bir o'quvchining ko'nikmaga ega bo'lishini ta'minlash.

3) Estetik qobiliyatlar. Bu ichki va tashqi vaziyatlarni uyg'unlashtirish, badiiy qobiliyatlarga ega bo'lish, estetik ifodalash, o'smirlarni yuqori muloqot madaniyatiga jalb qilish, ularning hissiy kayfiyatini, optimistik idrokni faollashtirish bilan belgilanadi.

4) Texnologik ko'nikmalar. U o'quv qurollari, usullari, usullarining o'zaro ta'sirining turli shakllarini tanlash, muloqotni boshqarishning optimal usulini tanlash, pedagogik taktga rioya qilish va uning ta'lim samaradorligini oshirish bilan belgilanadi.

Pedagogik muloqot madaniyati uchun zarur bo'lgan shaxsiy fazilatlar qatoriga halollik, ochiqlik, chidamlilik, talabchanlik, samimiylik, qat'iyatlilik, chidamlilik, taktika kiradi. O'qituvchi nafaqat o'zining muloqot qobiliyatini, balki o'quvchilarning madaniyatlararo muloqotini ham shakllantirishi kerak. O'qituvchidan o'quvchilar psixologiyasi, ularning ijtimoiy qarashlari, ijtimoiylashuv jarayonini yaxshi bilish talab etiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, pedagogik, madaniyatlararo muloqotning muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligi pirovardida o'qituvchining qanday yondashuvni tanlashiga va uni amaliyotda qanday qo'llashiga bog'liq. Eng zarur narsa nafaqat yaxshi ta'lim, balki uning hushyorligi va fidoyiligidir. Albatta, darsni to'g'ri tashkil etish, ilg'or, zamonaviy innovatsion texnologiyalarni keng qo'llash orqaligina bunday natijaga erishish mumkin. Pedagogning innovatsion faoliyati innovatsiyalarni tahlil qilish va baholash, kelgusidagi

harakatlarning maqsad va konsepsiyalarini shakllantirish, amalga oshirish va tahlil qilish, samaradorlikni baholashni o'z ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jumanova D.R., Rus tili kursi amaliyoti, o'quv qo'llanma –T 2014-123 b
2. Mitrofanova, O.D. Traditional and new in the methodology of teaching Russian as a foreign language In: A. N. Shchukin (ed.-comp.) Language and culture in a philological university. Actual problems of study and teaching: Collection of scientific papers. Moscow: GIRYA them. A. S. Pushkin; Filomatis. 2006.
3. Баданина, И.В. Изучение актуальных процессов грамматики современного русского языка в иностранной аудитории / И.В. Баданина. – М., 2005.
4. Баяманова Р.Г. Организация коммуникативного ориентированного урока русского языка. Учебно-методическое пособие. Караганда, 2006